

Talousvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain ja kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain ja kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain muuttamisesta (HE 21/2023 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- ylitarkastaja Johanna Juvonen, työ- ja elinkeinoministeriö
- ympäristöneuvos Seija Rantakallio, ympäristöministeriö
- alueidenkäyttöryhmän päällikkö Taina Törmikoski, Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- johtava juristi Marko Nurmikolu, Suomen Kuntaliitto
- vanhempi asiantuntija Mikko Kuoppala, Fingrid Oyj
- asiantuntija Heidi Lettojärvi, Energiateollisuus ry
- toimitusjohtaja Anni Mikkonen, Suomen Tuulivoimayhdistys ry
- professori Martti Häkkänen
- professori Anne Kumpula

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Suomen metsäkeskus
- Gasgrid Finland Oy
- Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- Suomen Omakotiliitto ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annettua lakia sekä kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta an-

Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp

nettua lakia. Ensin mainittuun lakiin ehdotetaan sisällytettäväksi ympäristövaikutusten arviointimenettelyä edellyttävien sähkölinjojen ja kaasun, öljyn ja kemikaalien siirtoputkien johtoreitin valintaa ja hankkeen toteuttamistapaa koskevat säännökset. Ehdotetut säännökset täydentäisivät kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain mukaista lupaharkintaa. Kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annettuun lakiin tehtäisiin tästä johtuvat muutokset.

Lakeihin tehtävillä muutoksilla täydennettäisiin tiettyjen julkisten ja yksityisten hankkeiden ympäristövaikutusten arviointia koskevan direktiivin kansallista täytäntöönpanoa.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Ehdotuksen tausta ja tavoitteet

Ehdotuksen taustalla on tarve täydentää tiettyjen julkisten ja yksityisten hankkeiden ympäristövaikutusten arviointia koskevan direktiivin kansallista täytäntöönpanoa. Suomi on vastaanottanut komissiolta jo 28.11.2019 virallisen huomautuksen, jossa komissio on katsonut, että useita direktiivin säännöksiä ei ole pantu asianmukaisesti täytäntöön. Nyt käsiteltävä hallituksen esitys vastaa asiallisesti eduskunnalle vuonna 2022 annettua ja sittemmin rauennutta hallituksen esitystä 109/2022 vp. Esitykseen on sittemmin tehty vähäisiä lainsäädännön muutoksista johtuvia ja eräitä muita tarkistuksia.

Komission mukaan puutteet koskevat muun muassa ympäristövaikutusten arviointimenettelyn (jäljempänä YVA-menettely) soveltamisalan määräytymistä, YVA-menettelyn tulosten huomioon ottamista lupamenettelyissä sekä päätösten perustelemiseen ja muutoksenhakuoikeuteen liittyviä kysymyksiä. Komissio on katsonut Suomen kansallisen sääntelyn olevan puutteellista osin myös ympäristövaikutusten arviointimenettelyn piirissä olevien sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien lupamenettelyiden osalta.

Talousvaliokunta pitää ehdotettua sääntelyä keskeisiltä osin perusteltuna ja tarkoituksenmukaisena ja puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavassa esityksessä perusteluin ja jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa selvitettyin muutoksin.

Keskeiset ehdotukset

YVA-direktiivin sääntelyssä, jonka kansallisen täytäntöönpanon puutteita virallinen huomautus koskee, on kyse sähköjohtoja ja kaasuputkia koskevista luvista. Direktiivin sääntely edellyttää, että luvassa on voitava antaa ympäristöä koskevia määräyksiä, määräysten noudattamista on valvottava ja niiden rikkomisesta on määrättävä sanktio. Tarvittavat muutokset tehtäisiin lunastuslupalakiin. Kyse olisi YVA-menettelyn piiriin kuuluvien sähkölinjojen ja siirtoputkien lunastuslupaharkintaa täydentävistä säännöksistä, jotka koskisivat hankkeen linjaukselle ja toteuttamisvalle asetettavia vaatimuksia.

Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp

Lakia sovellettaisiin hankkeisiin, joiden tarkoituksena on rakentaa 1. maanpäällinen jännitteeltään vähintään 220 kilovoltin ja pituudeltaan yli 15 kilometrin mittainen sähköjohto, 2. kaasun, öljyn tai kemikaalien kuljettamiseen tarkoitettu siirtoputki, jonka pituus on yli 40 kilometriä ja halkaisija DN 800 millimetriä, tai 3. muu maanpäällinen sähköjohto tai kaasun kuljettamiseen tarkoitettu siirtoputki, jos hankkeeseen sovelletaan ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annettua lakia. Näitä hankkeita ei saisi toteuttaa ilman kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain (603/1977) mukaista lunastuslupaa. Ehdotetussa laissa säädettäisiin näiden hankkeiden lupaharkinnan edellytyksistä, jotka täydentäisivät lunastuslain 4 §:n lupaharkintasäännöstä.

Hallituksen esityksen mukaan sähköjohto ja siirtoputki olisi rakennettava teknisesti ja taloudellisesti toteuttamiskelpoisella tavalla siten, että ympäristölle ja alueiden käytölle aiheutuvat haitat jäävät mahdollisimman vähäisiksi. Rakentamisesta ei saisi aiheutua kenellekään enempää vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä. Laissa säädettäisiin erikseen myös saamelaiskulttuurin suojasta. Vaikka lain soveltamisalaan kuuluvien hankkeiden on arvioitu olevan harvalukuisia ja lain lupaharkintasääntely muutoinkin osaltaan suojaa myös alkuperäiskansojen oikeuksia, erillistä asiaa koskevaa säännöstä on pidetty perusteltuna.

Sähköjohtoa ja siirtoputkea rakennettaessa olisi lisäksi otettava huomioon asemakaava. Alueella, jolla on voimassa maakuntakaava tai oikeusvaikutteinen yleiskaava, sähköjohdon tai siirtoputken rakentaminen ei saa vaikeuttaa alueen käyttämistä voimassa olevassa kaavassa osoitettuun tarkoitukseen. Lunastuslupapäätöksessä on annettava hankkeesta aiheutuvien haitallisten vaikutusten rajoittamiseksi tarpeelliset määräykset johtoreitistä, hankkeen toteuttamistavasta ja ajan- kohdasta sekä hankkeen vaikutusten tarkkailemisesta.

Ehdotusten arviointia

Talousvaliokunta pitää kansallisen lainsäädännön muutoksia YVA-direktiivin täytäntöönpanon kannalta välttämättöminä. Vaikkakaan direktiivi ei edellytä täytäntöönpanon toteuttamista nimenomaisesti lunastusta koskevan lainsäädännön kautta, valittua sääntelyratkaisua voidaan pitää hallinnollisesti yksinkertaisimpana sääntelyratkaisuna ja siten perusteltuna tapana direktiivin vaatimusten toteuttamiseen. Samalla valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota valiokunnan asiantuntijakuulemisessa esille nousseisiin sekä nyt ehdotettua sääntelyä että laajemminkin lupakäsittelyjä ja niiden yhteensovittamista koskeviin huolenaiheisiin.

Lunastuslakiin ehdotetut säännökset täydentäisivät lain mukaista lupaharkintaa. Ehdotetuilla säännöksillä ei muutettaisi ympäristövaikutusten arviointimenettelyä edellyttävien hankkeiden piiriä. Hallituksen esityksessä on todettu, että muutoksilla ei arvioida olevan vaikutusta hankkeiden tai lunastuslupamenettelyssä käsiteltävien asioiden määrään. Lupaharkintaan esitetyt muutokset lisääisivät kuitenkin työtä hakemuksen laatimisvaiheessa, lupamenettelyssä ja mahdollisesti muutoksenhakuvaiheessa. Tästä aiheutuvat kustannukset kohdistuisivat pääasiallisesti toiminnanharjoittajalle. Ehdotettujen säännösten ei ole kuitenkaan arvioitu lisäävän sanottavasti hankkeiden toteuttamiskustannuksia nykyiseen käytäntöön verrattuna.

Hakemusmenettelyn kustannukset riippuisivat hankkeesta ja sen edellyttämistä selvityksistä. Hankkeet itsessään voivat olla hyvin erisuuruisia: lyhimmillään soveltamisalan piiriin kuuluva

Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp

tuulivoimapuiston liityntäjohto saattaa olla muutamien kilometrien mittainen, kun taas kanta-verkkoon kuuluvat 400 kV:n voimalinja voi olla pituudeltaan satoja kilometrejä. Öljyn tai kemikaalien siirtoputkia koskevia hankkeita ei toistaiseksi ole ollut.

Talousvaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota myös huolenaiheeseen nyt ehdotetun sääntelyn suhteesta kaavoitukseen erityisesti asemakaavan osalta. Ehdotetun sääntelyn mukaan sähköjohtoa ja siirtoputkea rakennettaessa on otettava huomioon asemakaava. Talousvaliokunta pitää tärkeänä, että arvioitaessa sähköjohdon tai kaasuputken sijoittamista kiinnitetään huomiota asemakaavan keskeisten periaatteiden toteutumiseen sekä hankkeen edellyttämän alueen ja hankkeen vaikutusalueen käyttämiseen asemakaavassa osoitettuun käyttöön. Samalla talousvaliokunta pitää tärkeänä, ettei sääntely saa johtaa tilanteeseen, jossa yhteiskunnallisesti tai puhtaan siirtymän kannalta merkittävä hanke voisi estyä tai viivästyä esimerkiksi tilanteissa, joissa hankkeella olisi vain pieniä vaikutuksia asemakaavaan toteuttamiseen. Talousvaliokunta korostaa, että ehdotettu säännös mahdollistaa esimerkiksi voimajohtolinjan sijoittamisen asemakaavan aluevarausmerkinnästä ja kaavamääräyksestä riippumatta, edellyttäen, että rakentaminen ei estäisi asemakaavan keskeisten periaatteiden ja tarkoituksen toteutumista kunnioittaen samalla kuntien valtaa päättää alueensa maankäytöstä.

Talousvaliokunta kiinnittää huomiota myös asiantuntijakuulemisessa esiin tuotuun huolenaiheeseen nyt käsiteltävän sääntelyn ja YVA-menettelyssä kerätyn tiedon ja perustellun päätelmän hyödyntämisestä lunastuslupa-asiassa. Talousvaliokunta pitää sinänsä perusteltuna lähtökohtaa, että lupaviranomaisen tulisi rajoittaa lupamääräyksissä ja lupaharkinnassa erityisesti YVA-menettelyssä ja perustellussa päätelmässä todettuihin seikkoihin. Valiokunta pitää kuitenkin selvänä, ettei lupaviranomaisen toimivaltaa voida rajata vain perustellussa päätelmässä todettuun.

Nyt ehdotetun sääntelyn vaikutusten osalta keskeisenä kritiikin aiheena ovat myös sen mahdolliset vaikutukset lupamenettelyjen keston. Samoin uhkana on nähty, että muutos jatkossa lisäisi lunastusluvista muutoksenhakutuomioistuimille jätettävien valitusten määrää sekä valituksissa käsiteltävien oikeuskysymysten laajuutta. Mahdollinen käsittelyaikojen pidentyminen voisi toimia vastoin niitä tavoitteita, joita on viime aikoina pyritty edistämään esimerkiksi puhtaan siirtymän hankkeiden lupakäsittelyn määräaikaista etusijaa koskevalla sääntelyllä (HE 128/2022 vp — TaVL 50/2022 vp). Talousvaliokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että ehdotuksessa esitetyt lupamääräykset ja jälkivalvonta voivat tulevaisuudessa edellyttää toiminnanharjoittajilta uusia raportointivelvollisuuksia tai muita toimenpiteitä, jotka voivat aiheuttaa lisäkustannuksia.

Kokoavia huomioita

Talousvaliokunta pitää keskeisenä investointihankkeiden lupamenettelyiden laaja-alaista sujuvoittamista ja nopeuttamista. Samoin valiokunta on korostanut lupakäsittelyn riittävän resursoinnin, ohjeistuksen ja käsittelyn ennakoitavuuden merkitystä. Luvituksen sääntelyä jatkossa kehitettäessä on tärkeää arvioida kriittisesti eri lupien ja sektorikohtaisen sääntelyn vaatimusten aiheuttamaa kokonaistaakkaa: puhtaan siirtymän hankkeiden etenemiseen vaikuttavat useat lupamenettelyt ja esimerkiksi sähköverkkojen rakentamiseen kohdistuu kustannuspaineita myös sähkömarkkinalain kautta.

Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp

Talousvaliokunta esittää ehdotettua sääntelyä täsmennettäväksi yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetyllä tavalla. Muutosehdotusten tavoitteena on varmistaa, ettei sääntely toimisi vastoin edellä todettuja lupamenettelyjen sujuvoittamisen tavoitteita. Samalla varmistettaisiin, ettei nyt ehdotetulla YVA-direktiivin sääntelyn täytäntöönpanolla luoda kansallista sääntelytaakkaa yli EU-sääntelyn asettamien vaatimusten. Talousvaliokunta pitää keskeisenä myös edistää toimivaa investointiympäristöä ja tasapuolisia kilpailuedellytyksiä EU:n tasolla puhtaan siirtymän edellyttämien investointien turvaamiseksi. Valiokunnan muutosehdotukset liittyvät erityisesti lupaehtojen rajoittamiseen merkittäviin haitallisiin ympäristövaikutuksiin YVA-direktiivin mukaisesti, lupaehtojen rajoittamiseen välttämättömiin säännöksen perusteluja vastaavasti sekä saamelaisten oikeuksia koskevan säännöksen täsmentämiseen koskemaan hankkeita, jotka voisivat olennaisesti heikentää saamelaisten ja kolttien oikeuksia, jotta säännös vastaisi sanamuodoltaan paremmin esimerkiksi kaivoslaissa noudatettua sääntelytapaa.

Talousvaliokunta korostaa, että sääntelyn vaikutuksia, yhteensopivuutta edellä todettujen tavoitteiden kanssa sekä mahdollisia muutostarpeita on tarkoin seurattava ja arvioitava. Tältä kannalta tulee arvioida myös, ovatko ELY-keskuksille valvontatehtävään esitetyt resurssit riittävät. Talousvaliokunta kiinnittää kriittistä huomiota siihen, että tehtävään on tässä vaiheessa osoitettu neljän henkilötyövuoden resurssit, vaikka tehtävän on toisaalta arvioitu edellyttävän kahdeksan henkilötyövuoden lisäresursseja eikä hallituksen esityksessä ole selvitetty, mistä puuttuvat resurssit osoitetaan.

Energiamurros aiheuttaa tulevina vuosina merkittäviä energiaverkkoihin ja -infrastruktuuriin liittyviä maankäytöllisiä tarpeita. Monissa tapauksissa tämä merkitsee muutoksia maankäyttöön ja myös nykyisen käytön estymistä. Vaikka nyt käsiteltävän ehdotuksen ei ole käytännössä arvioitu vaikuttavan maanomistajiin, lunastuslailla on laajemmin merkittäviä vaikutuksia myös aluetaloudellisesti ja maanomistajien kannalta. Tämä korostaa toimivan ja eri intressitahot huomioon ottavan luvituksen, lunastuksen ja lunastuskorvausten sääntelyä ja johdonmukaista soveltamista. Nyt käsiteltävä sääntely ei ratkaise esimerkiksi korvausten tasoon liittyviä kysymyksiä, jotka tulevat arvioitavaksi hallitusohjelmaan sisältyvien lunastuskorvauksia koskevien uudistusten yhteydessä. Talousvaliokunta pitää erittäin tärkeänä hallitusohjelmaan kirjattua lunastuslain uudistamista omaisuudensuojaa vahvistavalla tavalla. Valiokunnan mielestä myös voimansiirtolinjojen lunastuksesta maksettavia korvauksia tulee parantaa hallitusohjelman mukaisesti.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

4 §. Sähköjohdon ja siirtoputken rakentaminen. Talousvaliokunta esittää pykälän 1 momentin säännöstä muutettavaksi siten, että saamelaisten kotiseutualueelle tai koltta-alueelle sijoittuva tai vaikutuksiltaan sinne ulottuva hanke ei saisi olennaisesti heikentää saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan ja harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan ja kolttien elinolosuhteita tai mahdollisuuksia harjoittaa kolttalaissa (253/1995) tarkoitettuja luontaiselinkeinoja koltta-alueella. Säännöksen soveltamiskynnyksen nostaminen ja rajaaminen olennaisesti heikennyksiin vastaisi esimerkiksi kaivoslaissa noudatettua rajausta ja vastaisi nyt sääntelyn kohteena olevien hankkeiden luonne huomioon ottaen paremmin sääntelyn tarkoitusta kuin hallituksen esityksessä ehdotettu sanamuoto.

Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp

Pykälän 3 momentin sääntelyä esitetään täsmennettäväksi siten, että lupapäätöksessä asetetut määräykset voisivat liittyä vain merkittäviin haitallisiin vaikutuksiin. Rajaus vastaisi sääntelyn taustalla olevan YVA-direktiivin sanamuotoa. Muutoksen tarkoituksena on varmistaa kansallisen sääntelyn yhtenäisyys EU:n lainsäädännön edellyttämän sääntelyn tason kanssa, välttää kansallista lisäsääntelyä ja sääntelytaakkaa sekä edistää puhtaan siirtymän edellyttämien hankkeiden luvituksen sujuvuutta ja toimivaa investointiympäristöä.

Pykälän 3 momentin säännöstä esitetään täsmennettäväksi myös siten, että lunastuslupapäätöksessä annettavat määräykset rajattaisiin välttämättömiin. Muutoksen tarkoituksena on varmistaa, ettei nyt ehdotettu sääntely estä tai rajoita voimajohtohankkeiden toteuttamismahdollisuuksia enemmän kuin on välttämätöntä. Rajaus välttämättömiin määräyksiin vastaisi paremmin myös hallituksen esityksen tarkoitusta siltä osin, että esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa on todettu hankkeen toteuttamistavan ja -ajankohdan olevan lähtökohtaisesti hankkeesta vastaavan päätösvaltaan kuuluvia asioita, joista tulee antaa määräyksiä ainoastaan niissä tilanteissa, joissa nämä ovat välttämättömiä haitallisten vaikutusten aiheutumisen ehkäisemiseksi ja laissa turvatujen oikeushyvien turvaamiseksi.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Talousvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 21/2023 vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 21/2023 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain (768/2004) 6 §,
muutetaan 1–4, 4 a ja 5 §, sellaisina kuin niistä ovat 2, 4 a ja 5 § laissa 265/2017,
seuraavasti:

1 §

Tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on ehkäistä eräiden sähköjohtojen sekä kaasun, öljyn ja kemikaalien siirtoputkien rakentamisesta ympäristölle aiheutuvia haittoja.

2 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan hankkeisiin, joissa tarkoituksena on rakentaa:
1) maanpäällinen jännitteeltään vähintään 220 kilovoltin ja pituudeltaan yli 15 kilometrin mittainen sähköjohto;
2) kaasun, öljyn tai kemikaalien kuljettamiseen tarkoitettu siirtoputki, jonka pituus on yli 40 kilometriä ja halkaisija DN 800 millimetriä;
3) muu maanpäällinen sähköjohto tai siirtoputki kuin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettu, jos hankkeeseen sovelletaan ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annettua lakia (252/2017).

3 §

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Hanketta ei saa toteuttaa ilman kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain (603/1977) mukaista lunastuslupaa. Lupaviranomaisen velvollisuuksista valtioiden ra-

Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp

jat ylittäviä ympäristövaikutuksia aiheuttavissa hankkeissa säädetään ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain 29 a §:ssä.

Lunastuksen toimeenpanoon ja lunastukseen sovelletaan lisäksi, mitä niistä kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetussa laissa tai muussa laissa säädetään.

4 §

Sähköjohdon ja siirtoputken rakentaminen

Sähköjohto ja siirtoputki on rakennettava teknisesti ja taloudellisesti toteuttamiskelpoisella tavalla siten, että ympäristölle ja alueiden käytölle aiheutuvat haitat jäävät mahdollisimman vähäisiksi. Rakentamisesta ei saa aiheutua kenellekään enempää vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä. Saamelaisten kotiseutualueelle tai kolttala-alueelle sijoittuva tai vaikutuksiltaan sinne ulottuva hanke ei saa **olennaisesti** heikentää saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan ja harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan ja kolttien elinolosuhteita tai mahdollisuuksia harjoittaa kolttalaissa (253/1995) tarkoitettuja luontaiselinkeinoja kolttala-alueella.

Sähköjohtoa ja siirtoputkea rakennettaessa on otettava huomioon asemakaava. Alueella, jolla on voimassa maakuntakaava tai oikeusvaikutteinen yleiskaava, sähköjohdon tai siirtoputken rakentaminen ei saa vaikeuttaa alueen käyttämistä voimassa olevassa kaavassa osoitettuun tarkoitukseen.

Lunastuslupapäätöksessä on annettava hankkeesta aiheutuvien **merkittävien** haitallisten vaikutusten rajoittamiseksi **välttämättömät** määräykset johdon tai putken reitistä, hankkeen toteuttamistavasta ja ajankohdasta sekä hankkeen vaikutusten tarkkailemisesta.

4 a §

Valvonta ja hallintopakko

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus valvoo tämän lain ja sen nojalla ympäristön turvaamiseksi annettujen määräysten noudattamista. Valvontaviranomaisella tai sen määräämällä virkamiehellä on oikeus valvontaa varten:

- 1) saada viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetyt salassapitovelvollisuuden estämättä välttämättömiä tietoja viranomaisilta sekä toiminnanharjoittajilta;
- 2) kulkea toisen alueella;
- 3) tehdä tarkastuksia ja tutkimuksia, suorittaa mittauksia sekä ottaa näytteitä ja tallentaa ääntä tai kuvaa kohteena olevasta alueesta;
- 4) päästä paikkaan, jossa toimintaa harjoitetaan;
- 5) tarkkailla toiminnan vaikutuksia.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua toimenpidettä ei saa tehdä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa. Tarkastuksessa noudatetaan, mitä hallintolain (434/2003) 39 §:ssä säädetään.

Jos tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä ei ole noudatettu, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen on asian laatu huomioon ottaen kehotettava lopettamaan lain tai sen nojalla annettujen määräysten vastainen menettely. Jos joku rikkoo tätä lakia taikka sen nojalla annettua määräystä, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi:

Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp

1) kieltää häntä jatkamasta tai toistamasta lain tai sen nojalla annetun määräyksen vastaista menettelyä;

2) määrätä hänet täyttämään velvollisuutensa; tai

3) määrätä hänet oikaisemaan sen, mitä lain tai sen nojalla annettujen määräysten vastaisesti on tehty.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen on tehostettava, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta, antamaansa kieltoa tai määräystä uhkasakolla tai uhalla, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella tai toiminta keskeytetään. Uhkasakosta sekä teettämisen- ja keskeyttämishuosta säädetään uhkasakkolaissa (1113/1990).

5 §

Muutoksenhaku

Sen lisäksi, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019) säädetään, oikeus valittaa tässä laissa tarkoitettuja hankkeita varten annetusta lunastusluvasta on sillä alueella, jonne hanke sijoittuu tai jonne sen vaikutukset ulottuvat, toimivalla sellaisella rekisteröidyllä yhdistyksellä tai säätiöllä, jonka tarkoituksena on ympäristön-, terveyden-, tai luonnonsuojelun edistäminen taikka asuinympäristön viihtyisyyden edistäminen. Oikeus valittaa on lisäksi saamelaiskäräjillä sillä perusteella, että lunastusluvassa tarkoitettu hanke heikentää saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan, ja kolttien kyläkouksella sillä perusteella, että lunastusluvassa tarkoitettu hanke heikentää koltta-alueella kolttien elinolosuhteita ja mahdollisuuksia harjoittaa elinkeinoja.

Muutoksenhaussa hallintotuomioistuimeen sovelletaan muutoin, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään. Muutoksenhaussa uhkasakon asettamista ja maksettavaksi tuomitsemista sekä teettämisen- tai keskeyttämishuon asettamista ja täytäntönpantavaksi määräämistä koskevaan päätökseen sovelletaan kuitenkin, mitä uhkasakkolaissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa hallintoviranomaisessa vireillä olevaan lunastuslupa-asiaan sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Jos muutoksenhakutuomioistuin kumoaa päätöksen, johon sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asia käsitellään ja ratkaistaan tämän lain säännösten mukaisesti.

2.

Laki

kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain (603/1977) 108 §,
lisätään 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 691/2014, uusi 3 momentti seuraavasti:

1 §

Jos lunastuslupahakemus koskee sellaista voimansiirtolinjaa tai kaasun, öljyn tai kemikaalien siirtoputkea, johon sovelletaan ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annettua lakia (252/2017), lunastuslupa-asian käsittelyssä ja asiaa ratkaistaessa noudatetaan lisäksi, mitä eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetussa laissa (768/2004) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus antaa viipymättä eduskunnan käsiteltäväksi lunastuslain uudistuksen, jolla omaisuuden suoja vahvistetaan mm. korottamalla lunastuskorvauksia.

Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp

Helsingissä 15.11.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Sakari Puisto ps
varapuheenjohtaja Ville Kaunisto kok
jäsen Noora Fagerström kok
jäsen Kaisa Garedeu ps
jäsen Lotta Hamari sd
jäsen Antti Kangas ps
jäsen Mai Kivelä vas
jäsen Katri Kulmuni kesk
jäsen Helena Marttila sd
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Matias Mäkynen sd
jäsen Sinuhe Wallinheimo kok
jäsen Heikki Vestman kok
jäsen Juha Viitala sd
varajäsen Pauli Aalto-Setälä kok
varajäsen Juha Mäenpää ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Lauri Tenhunen

Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp
Vastalause 1

Vastalause 1

Perustelut

Hallituksen esityksen pääasiallisena tarkoituksena on ehkäistä eräiden sähköjohtojen sekä kaasun, öljyn ja kemikaalien siirtoputkien rakentamisesta ympäristölle aiheutuvia haittoja. EU-komissio on asettanut Suomen rikkomusmenettelyyn, koska useita asiaa koskevan YVA-direktiivin säännöksiä ei ole pantu asianmukaisesti täytäntöön. Puutteet koskevat muun muassa ympäristövaikutusten arviointimenettelyä ja muutoksenhakua. Esitys on siten paitsi perusteltu myös välttämätön.

Talousvaliokunta heikentää mietinnössään hallituksen esitystä sekä saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutumisen että ympäristön kannalta haitallisen toiminnan rajoittamisen osalta.

Kun hallituksen esityksessä 4 §:ssä säädetään, että saamelaisten kotiseutualueelle tai kolttalueelle sijoittuva tai vaikutuksiltaan sinne ulottuva hanke ei saa vähäistä suuremmassa määrin heikentää saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan ja harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan ja kolttien elinolosuhteita tai mahdollisuuksia harjoittaa kolttalaisissa (253/1995) tarkoitettuja luontaiselinkeinoja kolttalueella, valiokunnan enemmistön kannan mukaan tätä kynnystä nostetaan niin, että hanke ei saa olennaisesti heikentää sanottuja oikeuksia. Tällainen heikennys alkuperäiskansa saamelaisten oikeuksiin ei ole perusteltu, eikä vasemmistoliitto voi sitä kannattaa.

Samalla tavalla valiokunnan enemmistön kanta heikentää hallituksen esityksen säätämää ympäristönsuojelun tasoa. Hallituksen esityksen mukaan lunastuslupapäätöksessä on annettava hankkeesta aiheutuvien haitallisten vaikutusten rajoittamiseksi tarpeelliset määräykset johdon tai putken reitistä, hankkeen toteuttamistavasta ja ajankohdasta sekä hankkeen vaikutusten tarkkailemisesta. Talousvaliokunnan mietinnössä kynnystä lupamääräyksien antamiselle on nostettu niin, että merkittävien haitallisten vaikutusten rajoittamiseksi on mahdollista antaa välttämättömät määräykset. Tämä vaikeuttaa luvitusviranomaisen työtä, ja rajaa mahdollisuuksia antaa lupamääräyksiä, joilla hankkeiden haitallisia ympäristövaikutuksia rajoitetaan.

Nämä heikennykset ovat perusteettomia ja haitallisia, ja ne tulee perua.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että 2. lakiehdotus hyväksytään talousvaliokunnan mietinnön mukaisena ja

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutoin talousvaliokunnan mietinnön mukaisena paitsi 4 § muutettuna seuraavasti (vastalauseen muutosehdotus):

että valiokunnan lausumaehdotus hylätään.

Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp
Vastalause

Vastalauseen muutosehdotus

Laki

eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain muuttamisesta

(Kuten TaV)

4 §

Sähköjohdon ja siirtoputken rakentaminen

Sähköjohto ja siirtoputki on rakennettava teknisesti ja taloudellisesti toteuttamiskelpoisella tavalla siten, että ympäristölle ja alueiden käytölle aiheutuvat haitat jäävät mahdollisimman vähäisiksi. Rakentamisesta ei saa aiheutua kenellekään enempää vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä. Saamelaisten kotiseutualueelle tai koltta-alueelle sijoittuva tai vaikutuksiltaan sinne ulottuva hanke ei saa **olennaisesti vähäistä suuremmassa määrin** heikentää saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan ja harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan ja kolttien elinolosuhteita tai mahdollisuuksia harjoittaa kolttalaisissa (253/1995) tarkoitettuja luontaiselinkeinoja koltta-alueella.

Sähköjohtoa ja siirtoputkea rakennettaessa on otettava huomioon asemakaava. Alueella, jolla on voimassa maakuntakaava tai oikeusvaikutteinen yleiskaava, sähköjohdon tai siirtoputken rakentaminen ei saa vaikeuttaa alueen käyttämistä voimassa olevassa kaavassa osoitettuun tarkoitukseen.

Lunastuslupapäätöksessä on annettava hankkeesta aiheutuvien **merkittävien** haitallisten vaikutusten rajoittamiseksi **välttämättömät tarpeelliset** määräykset johdon tai putken reitistä, hankkeen toteuttamistavasta ja ajankohdasta sekä hankkeen vaikutusten tarkkailemisesta.

(Kuten TaV)

Helsingissä 15.11.2023

Mai Kivelä vas
Matias Mäkynen sd
Juha Viitala sd
Helena Marttila sd
Lotta Hamari sd

Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp
Vastalause 2

Vastalause 2

Perustelut

Hallituksen esittämien muutosten tarkoituksena on parantaa ympäristöllisten näkökohtien huomioon ottamista YVA-menettelyssä arvioitujen sähkölinjojen ja siirtoputkien sijoittamisesta päättäessä. Muutoksilla täydennettäisiin YVA-direktiivin kansallista täytäntöönpanoa

Keskusta kannattaa hallituksen esittämiä muutoksia muutoin, mutta esittää muutoksia 1. lakiehdotuksen (laki eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain muuttamisesta) sähköjohdon ja siirtoputken rakentamista koskevaan 4 §:ään.

Lausuntokierroksen jälkeen hallitus muutti esitystään tavalla, joka heikentää kuntien itsehallintoa. Keskustan mielestä keinojen puhtaan siirtymisen toteuttamiseen tulee olla oikeudenmukaisia ja kuntien itsehallintoa ja maankäytön peruseriaatteita kunnioittavia. Alkuperäinen lausuntokierroksella ollut pykälämuotoilu tukee paremmin kuntien itsehallintoa. Keskusta esittää sen vuoksi sen käyttämistä ja näin ollen 4 §:n 2 momentin muuttamista muotoon:

"Sähköjohtoa ja kaasun siirtoputkea ei saa rakentaa asemakaavan vastaisesti. Rakentaminen ei saa vaikeuttaa alueen käyttämistä sille maakuntakaavassa tai oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa varattuun tarkoitukseen."

Keskusta huomauttaa, että voimalaitosten sähkölinjojen rakentamisessa pitäisi suunnitelmallisesti paremmin ottaa huomioon muutkin alueelle suunnitellut tai jo olemassa olevat linjat, jotta ne voidaan sijoittaa ja rakentaa niin, että linjojen alle jäävä maapinta-ala on mahdollisimman pieni. Näin voitaisiin vähentää linjojen rakentamisen negatiivisia vaikutuksia niin maanomistajalle kuin ympäristöllekin. Lupamääräyksissä tulee paremmin huomioida eri hankkeiden yhteisrakentamiseen liittyvät edellytykset tai kapasiteetin varaukset mahdollisia myöhempiä liittymistarpeita varten. Hallituksen on syytä ottaa tämä huomioon, kun se valmistelee lunastuslain laajempaa uudistusta omaisuuden suojaa ja lunastuskorvauksia vahvistavalla tavalla.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 4 § muuttettuna seuraavasti,

**Valiokunnan mietintö TaVM 4/2023 vp
Vastalause**

Vastalauseen muutosehdotukset

4 §

Sähkijohdon ja siirtoputken rakentaminen

(1 mom. kuten TaVM:n 1 mom.)

Vastalauseessa ehdotetaan 2 momenttia muutettavaksi muotoon:

Sähkijohdot ja kaasun siirtoputket ei saa rakentaa asemakaavan vastaisesti. Rakentaminen ei saa vaikeuttaa alueen käyttämistä sille maakuntakaavassa tai oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa varattuun tarkoitukseen.

(3 mom. kuten TaVM:n 3 mom.)

Helsingissä 15.11.2023

Katri Kulmuni kesk

Timo Mehtälä kesk